Marjolein Ploegman
onderwijsoplossingen

06 25 04 25 93
info@marjoleinploegman.nl
marjoleinploegman.nl

Pabo-praktijkopleiding

© Marjolein Ploegman

maart 2020-januari 2024

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 1

1. Trouw, 15 december 2022 2

2. Urgentie lerarentekort – perspectief pabo-praktijkopleiding 3

3. Doelstelling 3

4. Pabo-praktijkopleiding in punten 3

5. Routekaart van het opleidingstraject 4

6. Uitwerking 4

a. Opbouw van de opleiding 5
b. Studentbelasting per week pabo-praktijkopleiding in vergelijking met pabo-voltijd 5
c. Totale studieduur pabo-praktijkopleiding en doorlooptijd 6
d. Specificatie studie-uren pabo-praktijkopleiding 6
e. Arbeidsvoorwaarden leraren-in-opleiding 8
f. Potentie doelgroep havo-scholieren en mbo-studenten 9

7. Wat kan deze pabo-praktijkopleiding opleveren? 10

8. Schets van concept naar realisatie 11

a. Momentum 11
b. Bekostiging 13
c. Rechtsvorm 14
d. Organisatie en besluitvorming 14
e. Benodigde kennis 14
f. Experimentele status op basis van de Wet op het hoger onderwijs (WHO) 15
g. Accreditatie 15
h. Arbeidsvoorwaarden docenten van de pabo-praktijkopleiding 16
i. Curriculumontwerp 16
j. Fasering pabo-opleiding 16
k. Verrijkingsmogelijkheden, post-hbo-praktijk en professional master 17
l. Vierjarige variant 18
m. Fasering ontwikkeling opleiding 19
n. Regionale versus landelijke start 19
o. Doorstroom mbo-pabo en ad-pabo 20
p. Werving van studenten 20
q. Leerwerkplek-scholen en leraren als werkplekopleiders 21
r. Van schets naar projectplan 21

1. Trouw, 15 december 2022

Onderwijs

Jongvolwassenen: geen vakken vullen, maar als rolmodel voor de klas

Marjolein Ploegman
curriculumdeskundige beroepsonderwijs
Michel Rog
was Kamerlid CDA

In het basisonderwijs staan 9100 vacatures open, omgerekend naar voltijdsbanen. Vooral in de steden in het westen van het land is het tekort nijpend. Dat is rampzalig voor de kansen van tienduizenden kinderen en treft vooral kinderen die toch al op achterstand staan. Het tekort is ook ondermijnend voor de leraren, die onder voortdurende, te grote druk hun werk moeten doen en niet de resultaten behalen die wel mogelijk zijn zonder tekorten.

'Het tekort aan docenten is de moeder van alle arbeidsmarkttekorten', aldus minister Dijkgraaf in zijn Kohnstammlezing van 21 november 2022. Deze zomer stelden ministers Wiersma en Dijkgraaf dat 'nieuwe ideeën en onorthodoxe maatregelen nodig zijn voor een structurele verbetering van het lerarentekort'.

Om de tekorten het hoofd te bieden, wordt ingezet op meer zij-instromers en lessen door onbevoegden en wordt geëxperimenteerd met een 'voltijdsbonus'.

Mbo- en havo-potentieel

Maar er is nog een oplossing: een hbo-praktijkopleiding tot bevoegd leraar basisonderwijs, bedoeld voor de 'hoofdstroom' van studenten uit havo en mbo-4. In deze groep zit veel potentieel: in aantallen en talent. Denk aan jongvolwassenen die snel inzetbaar zijn en de rolmodellen kunnen worden voor kinderen die nu het meest te lijden hebben onder het lerarentekort.

Praktijkopleidingen zijn wetenschappelijk onderbouwd en succesvol: leren gaat sneller en beter als werk en studie over hetzelfde onderwerp gaan. Een leerling-verpleegkundige bijvoorbeeld, werkt op de afdeling chirurgie, leert daar patiënten voor te bereiden op hun operatie en leert op school over medicatie, hygiëne en gesprekstechnieken.

Een ander belangrijk voordeel is dat het werkveld direct beschikt over 'helpende handen'. De leerling leert dus sneller én het werk van hun leermeesters wordt ontlast. De tijd die gewonnen wordt, kan besteed worden aan het begeleiden van de leraar-in-opleiding, met als bonus dat de vakbekwame leraar zich ook verder ontwikkelt.

> We gaan ervan uit dat dit traject weinig uitval zal hebben

Aan het basisonderwijs biedt zo'n combinatie een zee van kansen, mits we een onorthodox besluit nemen: opleiden als de kinderen vrij zijn, werken als ze naar de basisschool gaan. Om dit uit te leggen, moeten we wat cijfers bekijken.

De voltijds lerarenopleiding basisonderwijs duurt 4 jaar en bestaat uit 42 weken per jaar van 40 uur studietijd. Dat is 1680 uur per jaar. In de huidige voltijdsopleidingen is die tijd ongeveer als volgt verdeeld: 20 procent contacttijd, 25 procent stage en 55 procent zelfstudie. Voor veel adolescenten vormt zelfstudie een struikelblok. Naast hun studie werken studenten gemiddeld 13 uur per week. Totale belasting studie en werk: 53 uur per week.

Onze hbo-praktijkopleiding bestaat uit drie jaar. Per jaar vijf weken volledig naar de Pabo, 40 weken van vier dagen betaald werken op de basisschool en één dag naar de Pabo, en zeven weken vakantie. De opleiding start met een tienweekse voltijds opleiding. Totale belasting praktijkstudent: 40-43 uur per week. Veel gezonder. De tijdsverdeling is dan: 25 procent contacttijd, 55 procent stage/werken en 20 procent zelfstudie. Een verschuiving van zelfstudie naar praktijkleren. Daarnaast wordt de studieduur met een jaar bekort en bouwen studenten geen studieschuld op.

2000 helpende handen

Als we komend schooljaar starten met 2000 extra studenten, hebben basisscholen er per september 2000 paar helpende handen bij en drie jaar later wellicht evenzovele extra bevoegde leraren, want we gaan ervan uit dat dit traject weinig uitval zal hebben.

Hogeschool-vakanties veranderen is een onorthodoxe, maar logische en reële manier om het lerarentekort te bestrijden. Deze Pabo Praktijkopleiding heeft alles in zich om een blijvende aanvulling te vormen op ons hoger beroepsonderwijs en de toekomstkansen van onze kinderen veilig te stellen.

2. Urgentie lerarentekort – perspectief pabo-praktijkopleiding

"Het tekort aan leraren is de moeder van alle arbeidsmarkttekorten", aldus minister Dijkgraaf in november 2022. "Er zijn nieuwe ideeën en onorthodoxe maatregelen nodig voor een structurele verbetering van het lerarentekort" aldus de ministers van onderwijs in juni 2022.

Het lerarentekort in het basisonderwijs bestaat al jaren en de maatregelen tot nu genomen, blijken onvoldoende. Een pabo-praktijkopleiding beoogt duizenden jonge mensen *extra* op te leiden tot leraar basisonderwijs. Door de combinatie van studeren op hbo-niveau en werken in het basisonderwijs worden meerdere vraagstukken aangepakt: direct extra handen in de klassen op de basisscholen, uitzicht op spoedige verkleining van het lerarentekort door de extra instroom en de opleidingsduur van drie in plaats van vier jaar, nieuw perspectief voor havo- en mbo-4-studenten, studeren zonder studieschuld, rolmodellen voor de klas en op termijn een lerarenkorps met een grotere diversiteit.

3. Doelstelling

2.000[1] *extra* leerkrachten in opleiding per 1 juli 2023. Hiermee komen per september 2023 2.000 extra onderwijsassistenten beschikbaar in de klas. In drie jaar worden deze studenten verder opgeleid tot volledig pabo-bevoegd leerkracht basisonderwijs. Deze extra instroom bestaat volledig uit scholieren van havo en mbo.

4. Pabo-praktijkopleiding in punten

- Leren in de praktijk op de basisschool: het vak 'afkijken' van bekwame leerkrachten in de dynamiek en sociale gemeenschap van de basisschool. Leren op de pabo: verwerven van grondige theoretische kennis en vaardigheden van docenten in de concentratie en rust van een academische schoolse setting. Per jaar in de verhouding van 160 dagen werkplekleren op de basisschool en 65 dagen academisch leren op de pabo.
- Werken/stagelopen als de basisscholen open zijn.
- Studeren/naar de pabo als de basisscholen gesloten zijn[2].
- Een aanstelling met het salaris van een onderwijsassistent (0,7 fte), na de eerste tien weken voltijdse, intensieve startopleiding. Elk jaar een trede of schaal erbij.
- Leren op hbo-niveau. De opleiding voldoet volledig aan de Dublin-descriptoren en heeft niveau 6 uit het NLQF-raamwerk[3].

---

[1] Instroom voltijds pabo in 2019: 4128, in 2020: 5407, in 2021: 4163. Tussen 2019 en 2020 was de toename 30% hetgeen goed was te hanteren (bron: https://www.veniginghogescholen.nl/kennisbank/feiten-en-cijfers/artikelen/dashboard-instroom-inschrijvingen-en-diploma-s). Met een extra instroom van 2.000 studenten zou het aantal instromers ongeveer liggen op het niveau van 2011, dat was 6100 (bron: https://avs.nl/actueel/nieuws/instroom-pabo-bijna-30-procent-minder/). Dit is het niveau van na de invoering van de taal- en rekentoets in 2006/2007 en vóór de invoering van de toelatingstoetsen in 2015. Dit instroom-aantal zouden de pabo's naar verwachting kunnen verwerken, eventueel in samenwerking met docenten van de ROC's als er sprake is van een verschuiving van studenten van mbo naar hbo.

[2] Er is geen wettelijke belemmering voor hogescholen om in de basisschoolvakanties onderwijs te verzorgen. Er bestaan geen verplichte noch adviesdata voor vakanties noch kent de cao beperkende bepalingen.

[3] https://nlqf.nl/images/downloads/NLQF/g_Tabel_vergelijking_NLQF-niveaus_5-8_Dublin_descriptoren.pdf

- Een opleidingsduur van drie in plaats van vier jaar met dezelfde studie-contacttijd.
- Juist een gestandaardiseerd programma. Dat maakt groepsgewijs werken, zowel voor de studenten, de werkplekleraren op de basisschool, de pabo-docenten als de curriculumontwikkelaars.
- De laagst denkbare studie-uitval door de combinatie van een gezonde studie-en werklast, de voldoening van essentieel werk, een haalbare & uitdagende opleiding met zowel praktisch als theoretisch leren, een goed inkomen tijdens de opleiding en perspectief op een vliegende start van het werkzame leven mét een vaste baan en zonder studieschuld.
- Mogelijkheden om verder te leren in het Professional Master-programma.

5. Routekaart van het opleidingstraject

- Scholieren doen eindexamen en genieten vier weken vakantie.
- De pabo-praktijkopleiding start met een voltijdse intensieve zomer-pabo van tien weken.
- Vanaf september werken studenten vier dagen per week op een basisschool en gaan zij één dag per week naar de pabo. Op dat moment start het dienstverband.
- Studenten worden werknemer en ontvangen een salaris van onderwijsassistent naar een werktijdfactor van 0,7. Elk volgend studiejaar komt er een periodiek of schaal bij.
- Van de twaalf weken dat de basisscholen gesloten zijn, gaan studenten vijf weken voltijds naar de pabo.
- Studenten hebben zeven weken vakantie per jaar (het gemiddeld aantal vakantieweken in Nederland is vijf).
- De totale studentbelastingsuren (sbu) per week zijn 40-43 uur. Gangbaar voor studie + bijbaan is 53 uur per week.
- De totale opleiding duurt ruim drie jaar en is afgerond op 1 september (eerste lichting 2026).

6. Uitwerking

In de volgende paragrafen worden deze aspecten nader uitgewerkt:

a. Opbouw van de opleiding;
b. Studentbelasting pabo-praktijkopleiding per week in vergelijking met pabo-voltijd;
c. Totale studieduur pabo-praktijkopleiding en doorlooptijd hele opleiding;
d. Specificatie van de studie-uren van de pabo-praktijkopleiding;
e. Arbeidsvoorwaarden leraren-in-opleiding en
f. Potentie van doelgroep havo-scholieren en mbo-studenten.

a. Opbouw van de opleiding

De opleiding is als volgt opgebouwd:

	Duur	Activiteit	Salaris	Kosten student
Startopleiding	10 weken	Voltijds pabo: per week 5 dagen pabo, 6 uur per dag	Geen	Geen
Jaar I	45 weken	38 werkwerken: per week 4 dagen werken + 1 dag pabo 2 stageweken: per week 4 dagen stage + 1 dag pabo 5 paboweken: per week 5 dagen pabo, 6 uur per dag	CAO PO 0,7 fte	Geen
Jaar II	45 weken	idem	idem	Geen
Jaar III	45 weken	idem	idem	Geen

b. Studentbelasting per week pabo-praktijkopleiding in vergelijking met pabo-voltijd

De belasting voor de student bestaat uit de optelsom van de uren besteed aan opleiding en bijbanen. De studentbelasting van de pabo-praktijkopleiding is 40-43 uur per week. De studentbelasting van een voltijds pabo plus bijbanen is geschat 53 uur per week.

Om de studentbelasting van de pabo-praktijkopleiding in beeld te brengen, maken we onderscheid tussen twee soorten weken. De ***werkweken*** bestaan uit vier dagen werken en één dag naar de pabo. De ***paboweken*** bestaan uit vijf dagen naar de pabo.

Studie-onderdeel	Werkweken: 4 dagen werk en 1 dag pabo	Uren	Paboweken: 5 dagen pabo	Uren
Contacttijd	1 dag per week van 6 uur	6	5 dagen per week van 6 uur	30
Zelfstudie		7		10
Werk/stage	0,7 fte = 1659 x 70% = 1161 uur : 40 weken = 29 uur (dit is 7 u en 15 min per dag)	29		
Totaal per week		**43**		**40**

De studentbelasting bij de pabo-voltijd bestaat zoals eerder gezegd uit tijd besteed aan studie en bijbaan. De studietijd bestaat grofweg uit contacttijd, zelfstudie en stage. De wettelijke studietijd is 42 weken per jaar, 40 uur per week, dat is 1680 uur per jaar. 77% van de hbo-studenten werkt gemiddeld 13 uur per week in een bijbaan en/of betaalde stage[4]. Het is niet duidelijk hoeveel weken studenten per jaar bijwerken en hoeveel ze in vakanties werken. Tijdens de schoolweken is de belasting waarschijnlijk 40 (studie) + 13 (bijbaan) = 53 uur per week.

[4] Bron: NIBUD https://www.nibud.nl/wp-content/uploads/Nibud-Studentenonderzoek-2017.pdf en https://www.nibud.nl/wp-content/uploads/Nibud-Studentenonderzoek-2021.pdf

Deeltijdstudenten studeren naast hun baan, die voltijds kan zijn. Dat levert een belasting op van 41,5 (werk in onderwijs) + 5 (gemiddeld aantal college-uren per week) = 46,5 uur per week + zelfstudie. [Inmiddels schrijft de cao po een werkweek voor 40 uur per week, 42 weken per jaar.]

c. Totale studieduur pabo-praktijkopleiding en doorlooptijd

De totale studieduur van de pabo-praktijkopleiding is 3 jaar en 2 maanden. De opleiding start in de zomer en is afgerond op 1 september drie jaar later. De pabo-voltijd duurt 4 jaar.

Hieronder een voorbeeld van de doorlooptijd uitgewerkt voor de start van de pabo-praktijkopleiding in de zomer van 2020 met de gegevens van voor Corona (laatste reguliere schooljaar). Het voorbeeld betreft leerlingen die doorstromen vanuit het havo. Het mbo-examenjaar kan andere data hebben.

De driejarige pabo zou dan duren van 22-06-2020 tot 01-09-2023. Het laatste eindexamen van havoleerlingen werd afgenomen op 25-05-2020. De examenuitslag werd bekend tussen 10 en 12-06-2020. [Op 10-06-2020 werden de examennormen bekend; op 12-06-2020 was de aanmelding voor de herexamens. Tussen 10 en 12-06-2020 vernamen scholieren de examenuitslag.] De tienweekse startopleiding van de pabo-praktijkopleiding zou beginnen op maandag 22-06-2020. De startende studenten hebben dan vier weken vakantie gehad. De startopleiding bestaat uit tien weken op de pabo, vijf dagen per week, zes uur per dag. Dit deel zou lopen tot 31-08-2020. De opleiding wordt vervolgd met vier dagen werken als betaalde onderwijsassistent en een dag per week onderwijs op de pabo, zes uur per dag. De opleiding eindigt op 01-09-2023 en duurt daarmee totaal drie jaar en twee maanden.

d. Specificatie studie-uren pabo-praktijkopleiding

We specificeren hieronder de uren voor de pabo-praktijkopleiding en vergelijken deze met een pabo-voltijd[5]. We zien dan een aanzienlijke verschuiving van zelfstudie naar werkplekleren.

Voor voltijd hbo-opleidingen is de studielast wettelijk bepaald op 6720 uur, zijnde 4 jaar van 42 weken van 40 uur per week (4x 1680 uur per jaar). Voor deeltijdopleidingen bepaalt de instelling zowel de omvang van het onderwijsdeel als het beroepsdeel (WHO art. 7.4 lid 3). Een pabo-voltijd kent in zijn algemeenheid uren voor contacttijd, zelfstudie en stage. De pabo-praktijkopleiding kent uren voor contacttijd, zelfstudie en beroepsdeel/werk. De pabo-voltijd duurt vier jaar, de pabo-praktijkopleiding duurt drie jaar en twee maanden.

[5] Er bestaan verschillen in urenbestedingen tussen pabo-aanbieders.

Pabo voltijd

Studieonderdeel	Uren per onderdeel	Uren totaal
Contacttijd hele opleiding	1313	
Zelfstudie:	3815	
Stage/werk (beroepsdeel): 199 dagen x 8 uur per dag	1592	
Totale studiebelasting:		**6720**

Nb. Dit voorbeeld betreft de uren van een pabo-voltijd opleidingen verzorgd door een grote hogeschool in de Randstad). Dezelfde hogeschool heeft ook een pabo-deeltijd. Voor deze opleiding is het onderwijsdeel bepaald op 623 contacturen in 4 jaar.

Pabo-praktijkopleiding

Studieonderdeel	Jaar	Onderdeel	Uren	Sub	Totaal	Regulier
Contacttijd	I	startopleiding: 10 weken x 5 dagen x 6 uur per dag:	 300			
		subtotaal		300		
	I	5 weken x 5 dagen x 6 uur per dag: 40 weken x 1 dag x 6 uur per dag:	150 240			
		subtotaal		390		
	II	5 weken x 5 dagen x 6 uur per dag: 40 weken x 1 dag x 6 uur per dag:	150 240			
		subtotaal		390		
	III	5 weken x 5 dagen x 6 uur per dag: 40 weken x 1 dag x 6 uur per dag:	150 240			
		subtotaal		390		
Totaal contacttijd hele opleiding					**1470**	**1313**
Zelfstudie	I	startopleiding: 10 weken x 10 uur:	 100			
		subtotaal		100		
	I	5 weken x 10 uur: 40 weken x 7 uur:	50 280			
		subtotaal		330		
	II	5 weken x 10 uur: 40 weken x 7 uur:	50 280			
		subtotaal		330		
	III	5 weken x 10 uur: 40 weken x 7 uur:	50 280			
		subtotaal		330		
Totaal zelfstudie hele opleiding					**1090**	**3815**
Werk/stage		Dienstverband van 0,7 fte I II III	 1161 1161 1161			
Totaal beroepsdeel hele opleiding					**3483**	**1592**
Totale studieduur					**6043**	**6720**

De tabel maakt zichtbaar dat er een aanzienlijke verschuiving is van zelfstudietijd naar werk-/stagetijd.

De totale studieduur is minder dan de wettelijke 6720 uur die de WHO voorschrijft voor een voltijdopleiding maar ruim meer dan de realiteit, aangezien gangbaar 25% van de studietijd niet wordt benut (zie onder andere onderzoek van de onderwijsinspectie en studentenmonitoren). Daarnaast is het de verwachting dat deze pabo-praktijkopleiding een hoger leervermogen en rendement zal hebben omdat studenten kunnen werken in hetzelfde domein als hun studie. Dit komt nimmer voor bij een reguliere pabo omdat de schooltijden van pabo en basisscholen elkaar overlappen en beide instellingen in dezelfde periodes twaalf weken per jaar niet in bedrijf zijn. In de pabo-praktijkopleiding besteden studenten al hun beschikbare studie- en werktijd aan het leren van het beroep van leerkracht basisonderwijs. Een bijbaan is niet meer nodig. De aanzienlijke verschuiving van zelfstudietijd naar werktijd zorgt op zichzelf waarschijnlijk voor een hoger leervermogen daar de werktijd altijd met collega's en kinderen zal zijn in tegenstelling tot zelfstudie dat vaak solitair wordt ingevuld. Tot slot is er winst doordat pabo-opdrachten als projecten, integrale opdrachten en simulaties vrijwel geheel kunnen samenvallen met het werken in de praktijk. Overigens betekent dit voor de pabo's lagere kosten.

In vergelijking met de pabo-deeltijd biedt de pabo-praktijkopleiding veel meer contacttijd.

e. Arbeidsvoorwaarden leraren-in-opleiding

Het werken geschiedt in een dienstverband van 70%[6]. De inschaling onderwijsassistent is in schaal 4, CAO PO. Het salaris in jaar 1 bedraagt 70% van €1.758[7] = €1.230 per maand bruto (dit is naar schatting €1.150 per maand netto) + alle overige arbeidsvoorwaarden. In jaar 3 bedraagt het salaris €1.353 bruto (70% van €1.933, schaal 4-3) hetgeen ongeveer €1.270 netto is[8]. Dit is aanzienlijk meer dan het mediane inkomen van studenten van €834[9]. *Bovendien bouwen studenten geen studieschuld op.* Overwogen kan worden dat de overheid of het bestuur van de basisschool het collegegeld betaalt. In de arbeidsovereenkomst wordt dan opgenomen dat het collegegeld (deels) moet worden terugbetaald als de student/werknemer binnen twee jaar na einde opleiding ontslag neemt[10]. Een dergelijke clausule behoudt leerkrachten voor de scholen.

Van de twaalf weken vakantie van de basisschool gaan studenten vijf weken naar de pabo, vijf dagen per week, zes uur per dag. De praktijkopdrachten die studenten maken voor de pabo, vallen volledig samen met het werk op de basisschool. De werk- en studielast wordt evenwichtig verdeeld over 45 weken per jaar. Piekbelastingen worden voorkomen en bijbanen zijn overbodig. Het programma is daardoor goed vol te houden en te combineren met andere taken of bezigheden. Er ontstaat een gezonde balans tussen werk, studie en vrije tijd.

---

[6] Het dienstverband start na de tienweekse startopleiding. Mogelijk is dit een belemmering voor jongeren die rekenden op betaald werken tijdens de zomervakantie. Of dit zo is, kan nader onderzocht worden, evenals mogelijke oplossingen hiervoor.
[7] Salaristabel per 01-01-2022 schaal 4-1: €1758, schaal 4-2: €1.857 en schaal 4-3: €1.933 bruto per maand.
[8] In dit voorbeeld stijgt het salaris jaarlijks met een trede. Er kan ook gekozen worden voor een stijging met schalen, zeker in het geval de opleiding verdeeld wordt in treden gelijk aan onderwijsassistent (niveau 4) en associalte degree (niveau 5).
[9] Bron: https://www.nibud.nl/wp-content/uploads/Nibud-Studentenonderzoek-2021.pdf Paragraaf 2.2.
[10] Per 01-08-2022 is de Wet transparante en voorspelbare arbeidsvoorwaarden in werking getreden. Deze wet regelt dat scholing die de werkgever verplicht stelt, niet mag vallen onder een studiekostenbeding/terugbetalingsregeling. Het behalen van een onderwijsbevoegdheid voor instromende leraren-in-opleiding vallen hier niet onder. Zie antwoord minister op Kamervraag 9: https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20220608/memorie_van_antwoord/document3/f=/vltnfbkr2uz6_opgemaakt.pdf

Studenten hebben zeven weken per jaar volledig vrij. Bijvoorbeeld met Kerst 2 weken, krokus 1 week, mei 1 week en zomer 3 weken. Nb. Het wettelijk aantal vakantiedagen is vier weken vakantie, het gemiddelde is vijf weken.

> Er zijn meerdere varianten te bedenken op de verdeling van werk, school en vakantie. In het geschetste voorbeeld vallen de student-vakantie-weken in de reguliere schoolvakanties. Er kan ook voor worden gekozen om deze weken te plannen tijdens de schoolweken. Hierdoor kunnen studenten meer pabo-weken krijgen (mits de pabo open is in de basisschoolvakantie) en meer contacttijd met de pabo-opleiding. Het werkdeel wordt dan kleiner, het onderwijsdeel groter. De werktijdfactor van de dienstbetrekking wordt lager, evenals de inkomsten voor de student.

f. Potentie doelgroep havo-scholieren en mbo-studenten

De doelgroep havo-scholieren en mbo-studenten bevat veel potentie voor het vak van leraar basisonderwijs. De potentie is zowel kwantitatief als kwalitatief, al wordt over dat laatste wisselend gedacht.

De kwantitatieve potentie kunnen we afleiden uit de gedaalde instroom in de pabo en de aantallen examenkandidaten havo. De instroom in de pabo daalde tussen 2006 en 2011 van 8582 naar 6096. Dit was na invoering van de taal- en rekentoets in 2006/2007. Na invoering van de toelatingstoetsen in 2015 daalde de instroom verder van 5726 in 2014 naar 3901 in 2015. De gewenste toename van de instroom uit het vwo bleef uit (bron: CBS). De instroom in de pabo's tussen 2015 en 2019 stijgt weliswaar, maar de stijging is minder dan de stijging van het aantal voltijd studenten in het hbo in die periode: de stijging van de hbo-instroom voltijd tussen 2015 en 2019 bedraagt 18%; de stijging pabo-instroom voltijd in dezelfde tijd is 16,8%. De pabo heeft de dalingen uit 2006 en 2015 niet ingelopen[11]. Deze getallen wijzen op het potentieel in de groep havo-scholieren (mbo moet nog in kaart gebracht worden). De Corona-pandemie had even een gunstig effect op de instroom, toen andere sectoren onzekerder waren geworden, maar de opleving lijkt van korte duur.

Enkele andere getallen: elk jaar doen ongeveer 55.000 jongeren havo-examen. 12% zakt. Dat zijn 6.600 jongens en meisjes die zoeken naar perspectief. Een enkel havo-certificaat is te halen naast deze pabo-opleiding, zeker als er een vierjarige variant wordt gemaakt waarin werken en studeren worden gecombineerd. Sowieso is havo een rijke bron: van degene die een diploma hebben gehaald gaat 16% niet door met leren. Dat zijn ruim 7.500 jongens en meisjes. [Deze getallen zijn van vóór de pandemie.]

Over de kwalitatieve potentie verschillen de meningen. De vijver waaruit de pabo vist, kent meer 'gewone vissen' dan exclusieve exemplaren. Werk maken van gelijke kansen zit ook in het

[11] Https://www.veniginghogescholen.nl/kennisbank/feiten-en-cijfers/artikelen/dashboard-instroom-inschrijvingen-en-diploma-s

welkom dat de pabo kan bieden: *wij maken van gewone vissen bijzondere exemplaren!* Met andere woorden, werf gewone jongens en meisjes en investeer in hen. Ongezien talent verdient ontwikkeling en er is een grote spreiding van talenten die kan leiden tot bekwaam leraarschap. Laat jonge mensen weten dat er op ze gewacht wordt, dat ze nodig zijn en investeer in hen. Hiermee kunnen pabo's een krachtige maatschappelijke positie innemen.

Afwijkingen van de standaard vierjarige pabo-voltijd vinden we voornamelijk in programma's voor vwo'ers en zij-instromers. Voor hen bestaan er verkorte, duale en maatwerkopleidingen. Er zijn vrijwel geen innovatieve opleidingsroutes voor de regulier instroom en zo wordt veel potentieel verspild. Als we in het basisonderwijs jonge kinderen vertrouwen en kansen willen geven en van alle leerlingen hoge verwachtingen moeten hebben, waarom dan ook niet van jongeren? Ontwerp opleidingsroutes die aantrekkelijk zijn voor jongeren en neem mbo'ers en havisten aan. Pabo's zouden juist voor hen een programma kunnen ontwikkelen waarin ze alle domeinen van de toelatingstoetsen onderwezen krijgen, op de manier waarop we willen dat zij later kinderen gaan onderwijzen. Straal daarmee vertrouwen uit in leerbaarheid. Dat zal beslist renderen in hun latere werk als leerkracht als zij te maken krijgen met leerlingen met achterstanden, motivatieproblemen, problemen in de thuissituatie e.d. Zij kunnen het rolmodel zijn en worden voor de minder fortuinlijke leerlingen van nu en straks.

7. Wat kan deze pabo-praktijkopleiding opleveren?

- Bij begin schooljaar 2023-2024 tot wel 2.000 extra onderwijsassistenten in basisschoolklassen waardoor basisscholen meer capaciteit hebben voor onderwijs. [Dit is afhankelijk van de omvang van de start.]
- De pabo-praktijkopleiding past binnen de Lerarenstrategie[12]: onorthodox, niet eerder geprobeerd en kansrijk.
- Benutting van potentieel: praktisch-lerenden op hbo-niveau tot wasdom laten komen.
- Sneller en méér bevoegde basisschoolleerkrachten beschikbaar.
- Direct een salaris voor studenten/leraren-in-opleiding waardoor een nieuwe doelgroep kan worden aangeboord.
- Hoger studierendement met minder uitval[13] en vertraging door focus op één doel: leraar basisonderwijs worden, zonder zorgen over bijverdienen, schulden en overbelasting.
- Een gezonde hbo-opleiding voor studenten door een intensief contactrijk traject met een evenwichtige verdeling van de studie- en werklast over de weken, maanden en jaren.
- Studenten in de school die rolmodel kunnen zijn voor leerlingen.
- Rust in de scholen door extra handen (Masterplan basisvaardigheden) en studenten direct en langdurig op te nemen in de schoolteams.

[12] Zie de Kamerbrief d.d. 01-07-2022 over Lerarenstrategie: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/07/01/lerarenstrategie
[13] Er worden diverse uitvalpercentage-berekeningen gebruikt, bijvoorbeeld deze door CBS: rond 25% van de eerstejaarstudenten op de pabo stopt binnen een jaar. https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2021/39/uitval-na-het-eerste-studiejaar-mbo-hbo-en-wo

- Startende leraren zonder studieschuld hetgeen een gezonde start van het werkzame leven betekent.
- Een grotere instroom van jonge leerkrachten waardoor er op termijn een evenwichtige opbouw van het personeelsbestand komt.
- Een hbo-praktijkopleidingsexperiment dat uit zou kunnen groeien tot een reguliere opleidingsvariant en bij kan dragen aan het tegengaan van tekorten op de arbeidsmarkt.

Nb. Studenten die de pabo niet in drie of vier jaar succesvol kunnen afronden, kunnen behouden blijven voor het onderwijs (en kinderopvang/voorschool) door aansluitende trajecten te bieden voor mbo-4 onderwijsassistent of ad-lerarenondersteuner[14].

8. Schets van concept naar realisatie

Ten behoeve van de begrijpelijkheid:

- docenten = docenten die de pabo-opleiding verzorgen;
- leraren = leraren op de basisschool waar de studenten werken, de werkplekopleiders;
- leraren-in-opleiding = studenten die deels werken op de basisschool en deels de pabo-opleiding volgen;
- pabo-weken = opleidingsweken met 5 dagen van 6 uur per dag pabo-onderwijs;
- werkweken = leer-werk-weken met 4 dagen werken en 1 dag pabo.

a. Momentum

Alle seinen staan op groen om deze opleiding snel van de grond te krijgen:

Ministers roepen op tot nieuwe ideeën en onorthodoxe maatregelen

Bijzonder bericht op 1 en 2 juli 2022: zowel de ministers van Onderwijs als de Tweede Kamer willen al het denkbare doen om het lerarentekort te verkleinen. Men vraagt nadrukkelijk om nieuwe ideeën en onorthodoxe maatregelen. Er is een Kamerbrief en alle nieuwsbronnen informeren hierover. Deze pabo-praktijkopleiding is nieuw, niet eerder geprobeerd, onorthodox en kansrijk.

Kamerbrief over lerarenstrategie, 1 juli 2022
"Voor een structurele verandering zijn bovendien nieuwe ideeën en onorthodoxe maatregelen nodig".
NRC, 2 juli 2022

[14] Volgens het Nederlands kwalificatieraamwerk NLQF is pabo niveau 6, associate degree niveau 5 en mbo niveau 4. Met een academische samenwerking kan niveau 8 ook gedekt worden.

20 weekend | INTERVIEW

nrc
ZATERDAG 2 JULI & ZONDAG 3 JULI 2022

ROBBERT DIJKGRAAF EN DENNIS WIERSMA MINISTERS VAN ONDERWIJS

De onderwijsministers willen het lerarentekort met alle middelen bestrijden. Ze gaan personeelsbeleid van schoolbesturen aanpakken en de vierdaagse schoolweek is geen taboe meer.

Tekst **Patricia Veldhuis** en **Frederiek Weeda** Foto **David van Dam**

'We zijn bereid alles te doen wat nodig is'

Onderwijsministers Wiersma (l) en Dijkgraaf „Het lerarentrek wordt als minder aantrekkelijk gezien. Jammer, want het is een prachtig vak."

RATO's – Regio's voor de Arbeidsmarkt van de Toekomst

Mede naar aanleiding van het rapport van Van de Bunt adviseurs en Lodewijk Asscher van december 2022 gaan er Regio's voor de Arbeidsmarkt van de Toekomst van het Onderwijs'[15] worden ingericht met bindende afspraken over de aanpak van het personeelstekort. De pabo-praktijkopleiding zou bij uitstek regionaal kunnen worden opgebouwd waarbij de beroepsgroep, de lerarenopleiders, schoolleiders en -bestuurders gelijkwaardig aan tafel zitten om een concreet plan te realiseren.

Motie

Op 1 februari 2023 is door alle regeringspartijen en de PvdA een motie ingediend om te onderzoeken of een pilot kan worden ingericht voor realisatie van een pabo-praktijkopleiding met ingang van schooljaar 2023-2024. De motie is op 7 februari 2023 met 147 stemmen vóór bijna unaniem aangenomen.

[15] Https://www.platformsamenopleiden.nl/blog/2022/12/14/actueel-partnerschappen-sop-en-rap-vanaf-2023-samen-in-een-rato/

Tweede Kamer der Staten-Generaal **2**

Vergaderjaar 2022–2023

36 200 VIII **Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2023**

Nr. 189 **MOTIE VAN HET LID PAUL C.S.**
Voorgesteld 1 februari 2023

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de instroom van voltijdstudenten aan de pabo nog niet toereikend is om het lerarentekort te laten afnemen;

constaterende dat studenten gemiddeld dertien uur per week besteden aan bijbaantjes en pabostudenten 25% van hun studietijd besteden aan stages;

overwegende dat studenten zich nog beter kunnen ontwikkelen door meer te werken binnen de onderwijspraktijk, mits ze daarbij goed worden begeleid;

overwegende dat het voor studenten nu vaak lastig is om naast hun studie in het onderwijs te werken omdat dit door overlappende roosters vaak niet goed te combineren is met hun opleiding;

overwegende dat er direct meer «handen in de klas» beschikbaar zouden zijn als studenten meer in de praktijk leren;

verzoekt de regering te onderzoeken of een pilot met een vierjarige voltijdpabopraktijkopleiding kan worden gerealiseerd per volgend schooljaar, en de Kamer daarover voor het zomerreces te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

Paul
Peters
Van Meenen
Drost
De Hoop

kst-36200-VIII-189
ISSN 0921 - 7371
's-Gravenhage 2023

Bron: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2023Z01524&did=2023D03596

b. Bekostiging

Het bekostigingsvraagstuk behoeft gespecialiseerde uitwerking. Deze pabo-praktijkopleiding is de eerste van zijn soort waardoor er nog geen bekostigingsvoorbeelden zijn. Het gaat om bekostiging voor de ontwikkelingsfase, de opstartfase en de 'staande' bekostiging van zowel het opleidingsdeel (hbo/pabo) als het werkdeel (leerwerkplekken op scholen). De uiteindelijke, staande, bekostiging zal een nieuwe vorm worden waarbij geput kan worden uit voorbeelden van reguliere pabo's, deeltijd pabo's en zij-instroomtrajecten alsmede mbo-bbl-trajecten en universitaire co-schappen.

De opleiding is gericht op het oplossen van meerdere maatschappelijke vraagstukken. Natuurlijk het lerarentekort maar deze opleiding draagt ook bij aan de opbouw van een lerarenkorps met meer diversiteit (jongens, andere culturele achtergronden, doeners), biedt een nieuw perspectief voor havisten en mbo-studenten, gaat ongelijke kansen tegen, en is gelinkt aan een gezonde financiële positie van jongvolwassenen (geen opbouw studieschuld en geen afhankelijkheid van financiële situatie thuis). Vanwege het bereiken van deze maatschappelijk relevante doelen is Rijksbekostiging voor deze opleiding voorwaardelijk.

c. Rechtsvorm

Zoals hiervoor uiteengezet, is deze pabo ontworpen om maatschappelijke vraagstukken te helpen oplossen. Rijksbekostiging is daarom voorwaardelijk. Als juridische vormen komen in aanmerking een zelfstandige stichting of een status aparte binnen een bestaande stichting/pabo/hogeschool. Een zelfstandige stichting heeft als voordeel dat er geen 'hitteschild' nodig is (zie mijn onderzoek naar belemmeringen voor duurzame innovatie voor het ministerie van OCW). Een bestaande stichting heeft als voordeel dat er allerhande deskundigheid binnen handbereik is. De kracht van een solide bestaande organisatie is evenwel afgestemd op de eigen uitgangspunten, routines en procedures. Die kracht kan een nieuw concept gemakkelijk omverwerpen. Daarom is een status aparte nodig om de innovatie van de grond te krijgen en uit te kunnen laten groeien tot een zelfstandige, duurzame opleiding[16]. Een vergelijkbare redenering geldt als deze opleiding wordt gekoppeld aan een Onderwijsregio/RATO. Om snel te kunnen ontwikkelen en starten, is ook hier een status aparte nodig. De juridische borging krijgt dan een heel andere vorm.

d. Organisatie en besluitvorming

Deze opleiding is nieuw en grotendeels nog te ontwikkelen. Het onderwijsveld is verdeeld qua onderwijsvisies en (ogenschijnlijke) tegenstellingen tussen bestuurders, leraren en opleidingen. Belangen van pabo's, scholen en studenten zijn groot. Ook het belang voor kinderen en de samenleving is groot. Medezeggenschap in onderwijs is soms niet sterk ontwikkeld. Belangrijke redenen om deze organisatie in te richten met kwaliteitskringen en beleidsbesluitvorming op basis van het consentbeginsel. Dat garandeert dat elk perspectief gelijkwaardig wordt betrokken bij zowel beleidsontwerp als beleidsbesluitvorming. Deze werkwijze is succesvol gebleken in de moeilijkste omstandigheden en is gedetailleerd beschreven.

e. Benodigde kennis

Voor het opzetten en uitvoeren van deze opleiding is een grote diversiteit aan kennis en ervaring nodig. Een greep, geformuleerd in kennisgebieden, werkzaamheden en functies:

- financiën en bekostiging
- curriculumontwerp
- accreditatie en inspectie
- pabo-docenten
- leraren als opleiders in de school
- organisatie, beleidsontwikkeling en besluitvorming (incl. juridische componenten)
- werving van studenten
- profilering en presentatie
- personeels- en salarisadministratie

[16] Voor het vormgeven van de status aparte kan het voorbeeld van het managementstatuut van De School-Lucas Onderwijs gebruikt worden. Dit statuut is notarieel geborgd.

In geval deze pabo-praktijkopleiding ontwikkeld wordt binnen een bestaande hbo-stichting met een status aparte, is een deel van deze kennis te betrekken vanuit de hbo-instelling. Een ander deel moet geworven of ingekocht worden en soms uniek worden ontwikkeld.

f. Experimentele status op basis van de Wet op het hoger onderwijs (WHO)

Een experimentele status is nodig omdat dit de eerste hbo-praktijkopleiding betreft met een afwijkende studiebelasting, fasering en financiering (voor zover bekend). Aan de kwaliteitseisen en bevoegdheden wordt niet getornd. De aanvraagprocedure voor een experimentele status kan gelijktijdig lopen met de ontwikkeling van de opleiding, mits er financiering wordt gevonden. Kinderen kunnen immers niet wachten! De experimentele status op basis van de WHO kan voor zes tot acht jaar gegeven worden.

Hierbij zij opgemerkt dat het onderscheid tussen de huidige hbo-opleidingsvarianten voltijd, deeltijd en duaal 'fluïde' is geworden volgens de Onderwijsinspectie[17]. De positie van deze hbo-praktijkvariant moet nader in kaart gebracht worden.

g. Accreditatie

Accreditatie is nodig voor bekostiging, studiefinanciering en afgifte van erkende diploma's. Afhankelijk van de rechtsvorm geldt een reguliere Toets Nieuwe Opleiding (TNO), een beperkte TNO (als instelling al een Instellingstoets Kwaliteitszorg heeft) of een verzwaarde TNO (bij eerste hbo-opleiding van deze organisatie). Er lijkt geen twijfel dat deze pabo-praktijkopleiding zal voldoen aan accreditatie-eisen. Het zal wel nodig zijn om de visitatiecommissie mee te nemen in dit unieke ontwerp. Dit is de tijdlijn voor aanvraag accreditatie[18].

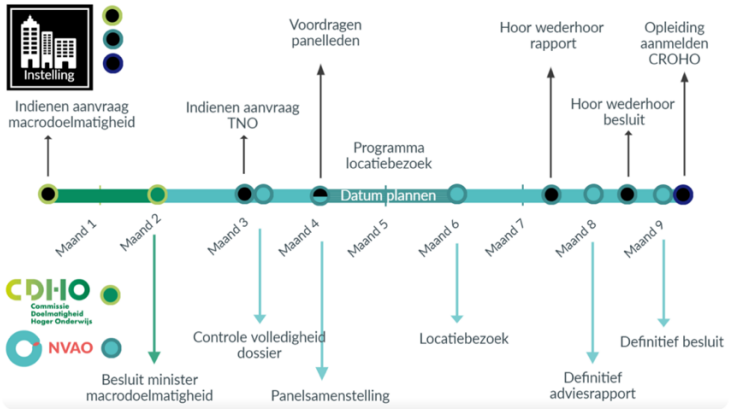

[17] Zie o.a. Staat van het Onderwijs 2020, blz. 202.

[18] Info op: https://www.nvao.net/nl/procedures/nederland/accreditatie-nieuwe-opleiding
Beoordelingskader accreditatie:
https://www.nvao.net/files/attachments/.89/Beoordelingskader_accreditatiestelsel_hoger_onderwijs_Nederland_2018.pdf

h. Arbeidsvoorwaarden docenten van de pabo-praktijkopleiding

Voor pabo-docenten en hun ondersteuners geldt de cao-hbo. Er is een brede waaier aan mensen en kennis nodig: voor het opzetten van de organisatie, het ontwerp van de opleiding en de uitvoering. Een deel van de pabo-praktijkopleiding zal worden gegeven in basisschoolvakanties. Docenten die in die 'vakanties' gaan werken, werken niet méér uren maar op andere momenten in het jaar. Hun maximale jaartaak van 1.659 uur bij een voltijd dienstverband blijft ongewijzigd. Het betekent dat werk en vrije dagen anders worden verdeeld over het jaar. De cao-hbo kent geen verplichte schoolvakanties waardoor er in beginsel geen belemmering bestaat voor werken in de po-schoolvakanties. Er hoeft daarom geen dgo[19] met vakbonden te worden gevoerd. Niettemin is het op veel hogescholen gebruik dat docenten vrij nemen tijdens de basisschoolvakanties. Een (tijdelijke) salarisopslag van bijvoorbeeld 25% zou wellicht een aanmoediging zijn voor docenten om af te wijken van het gebruikelijke. Voor een dergelijke salarisopslag is waarschijnlijk wel dgo nodig.

i. Curriculumontwerp

Het curriculum kan ontworpen worden volgens de methode van curriculumconsistentie van prof. Kessels[20] en het didactische leerlijnenmodel van Ploegman/De Bie[21]. Deze werkwijzen zijn onderbouwd, beschreven in boeken en met succes toegepast in de praktijk, o.a. bij de Politieacademie en diverse hogescholen. De werkwijzen zijn zeer geschikt voor de combinatie van een beroepsopleiding en werkplekleren en hebben de tand des tijds glansrijk doorstaan. De werkwijze zorgt voor een intern en extern consistent curriculum. Intern consistent verwijst naar de zichtbare samenhang tussen beroepsprofiel[22], studietaken en beoordeling. Externe consistentie verwijst naar de af- en overeenstemming tussen de pabo-opleiding, de werkplekschool, de docenten, de leraren, het leerklimaat en het opleidingsbeleid. Des temeer consistentie, des te hoger het leerrendement, sterker de motivatie, lager de uitval en bereidwilliger het werkveld van basisscholen. De werkwijze met leerlijnen is relatief gemakkelijk te leren door docenten en is uitermate gericht op het verwerven van beroepsbekwaamheid. In deze werkwijze is een duidelijk plaats voor de Body of Knowlegde van het beroep, die weer met consent wordt vastgesteld.

j. Fasering pabo-opleiding

De opleiding duurt ruim drie jaar verdeeld over pabo-weken en werkweken. Per jaar zijn er vijf volledige pabo-weken en veertig werkweken, bestaande uit vier dagen werken en één dag pabo. De opleiding start met een tienweekse startopleiding. Totaal zijn er daarmee 25 pabo-weken en 120 werkweken.

---

[19] Dgo betekent decentraal georganiseerd overleg tussen een werkgever en vakbonden. Dgo wordt gevoerd indien een werkgever een andere regeling wil dan de betreffende cao voorschrijft.
[20] https://josephkessels.com/kessels-jwm-1996-succesvol-ontwerpen-curriculumconsistentie-opleidin-gen-deventer-kluwer
[21] https://www.bsl.nl/shop/aan-de-slag-9789031347346
[22] Het beroepsprofiel voor leraar basisonderwijs is beschreven in het Besluit bekwaamheidseisen onderwijspersoneel van 16 maart 2017. Zie https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2017-148.html

De drie studiejaren richten zich op de volgende basisschoolgroepen, in ieder geval in de beginfase van deze nieuwe hbo-praktijkopleiding:

- Jaar 1: bovenbouw, groepen 7 en 8
- Jaar 2: middenbouw, groepen 4, 5 en 6
- Jaar 3: onderbouw, groepen 1, 2 en 3.

Voor de studenten kent deze fasering een opbouw in complexiteit, grofweg als volgt onderbouwd. Er wordt gestart met de bovenbouw omdat hier het meeste met methodes wordt gewerkt, hetgeen gemakkelijker leerbaar is dan het zelf ontwikkelen van onderwijs. Daarnaast zijn leer- en gedragsvraagstukken vaak uitgekristalliseerd, hetzij gediagnosticeerd, hetzij verwezen, hetzij verwerkt in OPP's (ontwikkelingsperspectiefplannen). De startopleiding zal zich richten op didactiek, methodes, methodische lessen uitvoeren en klassenmanagement. In het tweede jaar volgt de middenbouw, zonder de fase van aanvankelijk lezen en rekenen. Dit jaar komt er meer aandacht voor pedagogiek en het ontwikkelen van onderwijs. Het derde leerjaar richt zich op de ontwikkeling van jonge kinderen, ontwikkelingsproblemen (leren en gedrag) en het aanvankelijk lezen en rekenen. Vanzelfsprekend komen er veel meer onderwerpen aan bod. Deze schets dient enkel om een beeld te krijgen van de fasering van de opleiding.

Een duidelijke fasering is voor veel zaken belangrijk. Denk aan het werven van leer-werkplekken op basisscholen, het ontwikkelen van het pabo-onderwijs, de begeleiding van opleiders binnen de school tijdens de uitvoering en niet te vergeten voor de formatieplannen van de basisscholen.

Gedurende elk studiejaar lopen studenten twee aaneengesloten werkweken stage op een andere school. Deze weken heeft een ander karakter dan de werkweken op de leer-werkschool. Bij deze stageweken gaat het om snuffelen aan en kennismaken met andere aspecten van primair onderwijs. Denk aan speciaal onderwijs, speciaal basisonderwijs, conceptscholen, specifieke projecten, audits & inspectie en beleidsontwikkeling. Deze stages kunnen de opstap zijn naar het post-hbo-praktijkprogramma dat ontwikkeld kan worden. Zie de volgende paragraaf.

k. Verrijkingsmogelijkheden, post-hbo-praktijk en professional master

De drie-jarige pabo-praktijkopleiding leidt op tot een volwaardig pabo-diploma. Maar er is méér. Een van de manieren om de aantrekkelijkheid van het beroep zichtbaar te maken voor (aspirant)studenten is studenten kennis te laten maken met de breedte en veelzijdigheid van het beroep. Het zou aanlokkelijk zijn als deze kennismaking niet alleen in theorie maar ook in de praktijk kan plaatshebben. Daarom worden er post-hbo-modulen ontwikkeld van een half jaar werken & leren volgens hetzelfde prakijkopleidings-format als de initiële pabo-praktijkopleiding. Door met halve jaren te werken, is dit relatief gemakkelijk te organiseren op en voor de basisscholen. Een professional master-diploma[23] kan behaald worden met bijvoorbeeld twee

[23] Slechts 3,5% van de hbo-bachelor afgestudeerden stroomt door naar een Professional Master-opleiding tegenover 80% van de wo-bachelor afgestudeerden terwijl er grote behoefte is aan hoogopgeleide professionals in het onderwijs. Bron: https://www.scienceguide.nl/2022/09/professional-master-kan-groeibriljant-voor-hbo-

modulen, een praktijkonderzoek en een presentatie en verdediging. De modulen zijn evenwel los van elkaar te volgen. Het is aantrekkelijk als deze post-hbo-modulen synchroniseren met de snuffelstages uit de initiële opleiding. Onderwerpen kunnen zijn (geclusterd tot halfjaarlijkse onderdelen):

- sport en gezondheid
- gedrag en sociale veiligheid
- muziek
- creativiteit en handvaardigheid
- techniek
- digitalisering
- onderwijsconcepten
- volgen en toetsen van leerlingen
- beleidsontwikkeling en medezeggenschap
- speciaal onderwijs
- speciaal basisonderwijs
- specialisatie in taal
- specialisatie in rekenen/wiskunde
- specialisatie in techniek
- specialisatie in andere vakken
- curriculum-/onderwijs ontwikkeling
- audits en inspecties
- specialisatie jonge kind
- specialisatie oudere kind
- onderzoek en opleiden in de school
- onderzoeksmethoden, -technieken en praktijkonderzoek opzetten en uitvoeren

Nb. Bij het volgen van verrijkingsmodulen bij een andere school dan de opleidingsschool is het niet de bedoeling dat de opleidingskosten moeten worden terugbetaald (zie paragraaf over arbeidsvoorwaarden).

I. Vierjarige variant

Naast de driejarige variant kan een vierjarige variant ontwikkeld worden. Het vierde jaar kan benut worden voor:

- Onderwijs in de vakgebieden van de toelatingseisen: Aardrijkskunde, Geschiedenis en Natuur & Techniek.[24]

zijn/?utm_source=ScienceGuide&utm_campaign=92add92b2d-EMAIL_CAMPAIGN_2022_09_21_08_23&utm_medium=email&utm_term=0_2542a63b36-92add92b2d-77392293

[24] Van 1 september 2022 tot 1 september 2027 kunnen studenten starten met hun pabo-opleiding zonder te hebben voldaan aan de specifieke toelatingseisen. Zie: https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2022-290.html
De specifieke toelatingseisen betreffen een havo-certificaat/toets voor Aardrijkskunde, Geschiedenis en Natuur & Techniek. Zie: https://www.goedvoorbereidnaardepabo.nl/studenten/toelatingseisen/

- Onderwijs in rekenen, als voorbereiding voor de Wiscat-pabotoets die studenten in het eerste jaar moeten behalen.[25]
- Meer tijd om het pabo-curriculum te volgen.
- Meer tijd voor stages.
- Een lagere urenbelasting per week/jaar.

m. Fasering ontwikkeling opleiding

De pabo-praktijkopleiding hbo en master tezamen bevat de volgende onderdelen:

- de startopleiding van tien weken;
- zes semesters van twintig weken;
- twee verrijkingsdelen van elk een half jaar en
- de master-scriptie en afronding

Het is raadzaam om deze nieuwe opleiding in onderdelen te ontwikkelen. Enerzijds omdat er dan snel gestart kan worden met de uitvoering (en er dus snel meer leraren zijn op de basisscholen), anderzijds omdat de ervaring van het ontwikkelen en uitvoeren van het eerste deel kan bijdragen aan de kwaliteit van het tweede deel, en zo verder. Schematisch kan het er als volgt uitzien:

	2023	2023	2024	2024	2025	2025	2026	2026	2027	2027	2028	2028	2029
	jan-juni	juli-dec	jan-juni	juli-dec	jan-juni	juli-dec	jan-juni	juli-dec	jan-juni	juli-dec	jan-juni	juli-dec	jan-juni
Ontwikkelen	startopl. sem. 1	sem. 2	sem. 3	sem. 4	sem. 5	sem. 6	verrijk. 1	verrijk. 2	master				
Uitvoeren (1e keer)		startopl. sem. 1	sem. 2	sem. 3	sem. 4	sem. 5	sem. 6	verrijk. 1	verrijk. 2	master			
Evalueren			startopl. sem. 1	sem. 2	sem. 3	sem. 4	sem. 5	sem. 6	verrijk. 1	verrijk. 2	master		
Reviseren				startopl. sem. 1	sem. 2	sem. 3	sem. 4	sem. 5	sem. 6	verrijk. 1	verrijk. 2	master	
Uitvoeren (2e keer)					startopl. sem. 1	sem. 2	sem. 3	sem. 4	sem. 5	sem. 6	verrijk. 1	verrijk. 2	master

Het hele traject neemt op deze wijze ongeveer 6,5 jaar in beslag en is daarmee gelijk aan de experimenteerfase op grond van de WHO. Versnelling is mogelijk door de stappen evalueren en reviseren samen te voegen in één periode. Let wel op: de zwaarte neemt toe tijdens het proces omdat ontwikkelen van een nieuw semester samen gaat vallen met uitvoering 1e keer, evalueren, reviseren en uitvoering 2e keer.

n. Regionale versus landelijke start

Het is een optie om kleinschalig en regionaal te starten tot en met juni 2024, bij voorkeur in een regio waar de nood het hoogst is. Het liefste met één pabo en één scholenkoepel. Bijvoorbeeld in Rotterdam of Amsterdam. Als deze ontwikkeling voorspoedig verloopt, kunnen andere besturen, pabo's en regio's aansluiten vanaf het voorjaar van 2024. Regionaal maakt frequent persoonlijk contact mogelijk bijvoorbeeld voor regiegroepen, werkplaats- en intervisie bijeenkomsten, afstemming en ontwikkelsessies. Docenten, leraren, studenten en schoolleiders kunnen elkaar

[25] Naast deze eis moeten studenten tijdens het eerste jaar de Wiscat-pabo rekentoets (Cito) halen. Zie: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/taal-en-rekenen/taal-en-rekenen-op-lerarenopleidingen

regelmatig spreken. De optie om in meerdere regio's tegelijkertijd te starten is mogelijk maar vraagt vanzelfsprekend een nog sterkere projectleiding.

o. Doorstroom mbo-pabo en ad-pabo

Volgens de hoofdregel van het Nederlandse onderwijsbouwwerk geven zowel havo als mbo-4 toelating tot het hbo. Evenwel sluit geen enkel havo-profiel aan op de pabo-toelatingseisen. Dat geldt eveneens voor mbo-opleidingen. Er zijn wel doorstroomprogramma's mbo-onderwijsassistent naar pabo. Deze pabo-praktijkopleiding kan geschikt gemaakt worden voor instroom van studenten uit niet verwante mbo-4 opleidingen, vergelijkbaar met de doorstroom van havo-scholieren. Bij uitstek is deze variant geschikt voor afgestudeerde onderwijsassistenten met een mbo-4 diploma die reeds werken op een basisschool. Het is overigens niet de verwachting dat dit leidt tot een verkorting van de studieduur, gezien de zwaarte van het pabo-curriculum. Van de huidige mbo-onderwijsassistenten stroomt thans ongeveer de helft door naar het hbo. Van de onderwijsassistenten die na hun mbo-diplomering zijn gaan werken, wil 13% op een later moment alsnog de pabo gaan doen. In 2020 zijn er 3.220 mbo-oa-diploma's uitgereikt[26].

De doorstroommogelijkheden van associate degree opleidingen (ad) zoals Pedagogisch Educatief professional of Pedagogisch Professional Kind en Educatie zijn nog niet bekeken. Het is de vraag of ad-studenten in aanmerking zouden komen voor een verkort programma. Ad-opleidingen zijn niveau 5 opleidingen, hbo is niveau 6 en dat veronderstelt de mogelijkheid tot een verkorte hbo-studieduur. Evenwel gaat het op dit moment om kleine aantallen studenten en betreft het specifieke opleidingen met een aanzienlijke component kinderopvang. Het is thans geen prioriteit om dit uit te werken maar behoort wel tot de toekomstige aandachtspunten.

p. Werving van studenten

Deze opleidingsvorm is nieuw en onbekend, de eerste pabo-praktijkopleiding. Om hieraan bekendheid te geven, is actieve publiciteit en werving aan te raden. Denk aan decanen van vo-scholen en mbo-instellingen, werving van leerlingen uit 3/4/5 havo, werving van studenten mbo-4 in de studiejaren 3 en 4. Ook interessant zijn de vavo-opleidingen waar gezakte havisten herkansen (en dat jaar soms niet veel anders doen). Denk ook aan bijeenkomsten als Lowlands en de Tussenjaarbeurs. Actieve werving is niet 'besmet'. Het gaat om het onder de aandacht brengen van een maatschappelijk belangrijke opleiding zonder winstoogmerk.

Het is denkbaar dat collega-pabo-opleidingen een nieuwe variant niet meteen met open armen zullen ontvangen. Dat is begrijpelijk maar niet nodig. Deze opleiding voorziet in een grote maatschappelijke behoefte, is niet commercieel en vist deels naar vissen die nu tussen wal en schip geraken. Daarnaast zou deze opleiding model kunnen gaan staan voor andere hbo-opleidingen waardoor de aantrekkelijkheid van het hbo zal toenemen en meer jonge mensen op

[26] https://arbeidsmarktplatformpo.nl/wp-content/uploads/2021/03/APPO-Verkenning-arbeidsmarktpositie-oa-en-lo_PP01.pdf

hbo-niveau opgeleid kunnen worden. Het is mogelijk dat deze opleidingsvariant een antwoord zal zijn op de stagnerende doorstroom van mbo-4 naar hbo[27].

q. Leerwerkplek-scholen en leraren als werkplekopleiders

Voor elke student die een plek op de opleiding krijgt, moet een leerwerkplek zijn. De opleiding zorgt hiervoor. Dit vraagt om tijdige werving en voorbereiding van de leerwerkplekscholen. Basisscholen werken meestal met een jaarplanning die in het late voorjaar wordt gemaakt. Dat is daarmee ook de periode om deze scholen te binden.

Een cruciale factor vormen de leraren van basisscholen die de leraren-in-opleiding op de werkplek opleiden. Zij hebben tijd, opleiding en begeleiding nodig. Basisscholen die vacatures hebben én leraren op de werkplek willen opleiden, zullen hun organisatie moeten aanpassen opdat hun school-urenbegroting groene getallen behoudt. Dat betekent dat er werk geschrapt moet worden en het zou kunnen betekenen dat er tijdelijk minder onderwijstijd gegeven kan worden. Dat is de 'prijs' die betaald moet worden voor een nabij, zonniger toekomstperspectief. Bij het schrappen van werk van leraren kunnen kansen van leerlingen zoveel mogelijk geborgd blijven. Het boek 'Kansengelijkheid, een kwestie van tijd' biedt hiervoor diverse aanknopingspunten en voorbeelden[28].

Door gestandaardiseerd te werken, kan de begeleiding van werkplekleraren intensief en in groepsverband georganiseerd worden. Voor deze leraren is de boost voor hun eigen ontwikkeling en kennisverrijking een aantrekkelijk vooruitzicht.

r. Van schets naar projectplan

Dat is de volgende stap als er een startfinanciering is. In die stap worden alle aangestipte onderwerpen uit deze schetsnotitie verder en concreter uitgewerkt. Wat de planning en bekostiging betreft, mede gezien de aangenomen motie, zou de focus gericht kunnen zijn op de start van de eerste pilot in de zomer van 2023. De voorbereidingen zouden dan per direct moeten aanvangen.

---

[27] Zie bijvoorbeeld de Staat van het Onderwijs 2020, blz. 174.

[28] Ploegman, M. (2023). *Kansengelijkheid, een kwestie van tijd.* Onderwijs Maak Je Samen. Zie bijvoorbeeld casus 12.3 De Goudvink, bladzijde 114.